

DOI: 10.26565/2227-1864-2022-90-05
УДК 821.161.1.06-31-Пелевін.09

Тінь Бродського над імперією Пелевіна

Євген Анатолійович Маханьков

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри історії російської літератури,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна;)

e-mail: makhankov@ukr.net; <https://orsid.org/0000-0001-7972-9029>

Тетяна Володимирівна Склярова

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри історії російської літератури,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна;)

e-mail: tanya.nadozirnaya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8034-6287>

Як неодноразово відзначалося дослідниками, однією з найважливіших категорій художньо-естетичної системи Й. Бродського є категорія мови. У низці поетичних текстів, статей та есе поет розмірковує про роль мови в житті людини й особливо – поета, про глибинний взаємозв'язок мови та мислення й приходить до сприйняття її як позачасової, позапросторової, метафізичної величини. Проблема мови як особливої знаково-конвенційної системи, що виступає посередником між суб'єктом і світом, займає значне місце у творчості В. Пелевіна. Як видається, чітко і гостро вона поставлена в кількох романах письменника, у тому числі в так званій вампірській діалогії, сюжет якої розгортається як буквальна реалізація думки Бродського про те, що людина – це засіб мови для продовження свого існування. Як показує аналіз, найбільш виразні паралелі виявляє зіставлення вампірської діалогії з конкретним текстом Бродського – «Разговором с небожителем». Як видається, «Empire V» і «Batman Apollo» можуть бути прочитані як перекладення сюжету «Разговора с небожителем» у формі роману. При цьому в пелевінській діалогії відтворено центральні образи, колізії та мотиви вірша Бродського. Центральним для обох текстів є образ миші-мови. При цьому як у поетичному всесвіті Бродського, так і в пелевінських романах образ миші безпосередньо пов'язаний з мовою та поезією.

Як показує аналіз, можна говорити про те, що Пелевіна очевидно приваблює концепція мови Бродського, а також деякі аспекти взаємовідносин мови і людини, людини і бога, реалізовані в його поезії, що пояснює послідовне звернення до «Разговора с небожителем» при створенні вампірської діалогії. Однак якщо в текстах Бродського здавалося б гранично віддалені один від одного полюси мають тенденцію зближуватися до повного нерозрізнення, то бінарність мови та істини у всесвіті Пелевіна жорстко задана та нерухома. Можливо, саме це не дає змоги письменнику перетнути «останню заставу».

Ключові слова: концепція мови, інтертекст, Бродський, вампірська діалогія

Однією з центральних категорій художньо-естетичної системи Й. Бродського є категорія мови. У низці поетичних текстів, статей та есе поет розмірковує про роль мови в житті людини й особливо – поета, про глибинний взаємозв'язок мови та мислення й приходить до сприйняття її як позачасової, позапросторової, метафізичної величини: «...поезія на самом деле не область литературы, не форма искусства, не развлечение и не форма отдыха – это цель человека как биологического вида. Люди, которые занимаются поэзией, – наиболее совершенные в биологическом отношении образцы человеческого рода... Язык – это важнее, чем Бог, важнее, чем природа, важнее, чем что бы то ни было иное, для нас как биологического вида» [3].

Проблема мови як особливої знаково-конвенційної системи, що виступає посередником між суб'єктом і світом, займає дуже значне, якщо не головне, місце у творчості В. Пелевіна. Як видається, чітко й гостро вона

поставлена в низці романів письменника, у тому числі в так званій вампірській діалогії, сюжет якої розгортається як буквальна реалізація думки Бродського про те, що людина – це засіб мови до продовження свого існування. Виявлення та детальний аналіз найбільш суттєвих посилань до творів Бродського дозволять встановити рівень актуальності його поетичної спадщини для творчості Пелевіна.

Романи «Empire V» (2006) та «Batman Apollo» (2013) складають вампірську діалогію, що презентує авторський міф, згідно з яким найвищою расою на Землі є вампіри. У центрі космогонічного міфу Пелевіна знаходиться Велика Миша – давня безсмертна істота. Вона асоціюється з Деревом Життя, а «человеческая нация со своим языком и культурой образуется там, где есть такое дерево» [8, с. 206]. Сутністю Великої Миші є «язык» – жива істота найвищої природи. «Язык» живе не лише у Великій Миші, а й у вампірах. Саме «язык» робить людину вампіром, він безсмертний та переходить від одного вампіра до іншого, але здатний існувати

тільки в симбіозі з тілом людини. Підпорядкованість людського аспекту особистості вампіра «язьку» демонструється у романі за допомогою наскрізного образу – вершника на коні, де у ролі вершника виступає «язьку». Як видається, така картина світу може бути наочною ілюстрацією до ідеї Бродського про мову як вищу творчу силу: «Поэт есть средство существования языка» [1]. Слід зазначити, що саме після того, як «язьку» обирає головного персонажа Рама в якості свого наступного носія, у героя проявляється творче начало, нехай і у край спеціфічних умовах (народження поетичного тексту провокується прийняттям спеціального препарату).

Як показує аналіз, найбільш виразні паралелі виявляє зіставлення вампірської діалогії з конкретним текстом Бродського – «Разговором с небожителем». Видається, що «Empire V» і «Batman Apollo» можуть бути прочитані як дуже вільне перекладення сюжету «Разговора с небожителем» у формі роману. При цьому в пелевінській діалогії досить точно й послідовно відтворено центральні образи, колізії та мотиви вірша Бродського. Розглянемо найпоказовіші з них.

Обидва тексти, поетичний та епічний, відкриває образ миші-«язьку». У поетичному всесвіті Бродського, як і в пелевінських романах, образ миші безпосередньо пов'язаний з мовою та поезією. А. Ранчин зазначає, що миша у Бродського «субститут или метафорическое обозначение поэтического “Я”» [11]. І. Служевська підкреслює самостійність образу миші у творчості поета: «Главное в нем – тайное слияние с языком. Для Бродского мыши – подпольная суть языка, его вечная неистребимая сила» [12]. Як бачимо, у діалогії Пелевіна «тайное слияние» миші з мовою виходить на поверхню сюжету. Звернімо увагу на ще одну спеціфічну особливість миші-«язьку» у Бродського та Пелевіна. А. Ранчин зазначає, що, посилаючись на усний коментар Бродського, Л. Лосев казав, що слово «грядущее» асоціювалося у поета з «грызущее» – «поэтому мыши, грызуны, и выбегают на это слово» [11]. З прийдешнім пов'язані й миші Пелевіна: вампіру Рамі під час прийому баблоса вдається побачити майбутнє; мають доступ до інформації про майбутнє деякі вампіри-пірначі, а найвеличніший представник класу undead «Великий Вампір» бачить майбутнє всього людства.

Проте функції миші-«язьку» у творчості Бродського та Пелевіна дещо різні. На думку І. Служевської, у Бродського миша – «единственное существо, способное противостоять давлению государства и мироздания» [12]. У всесвіті Пелевіна встановлюється зворотна залежність: не миша протистоїть тиску зовнішніх обставин, а саме

вона і створює фабрику болю. Велика Миша і вампіри жорстко контролюють усі сфери людського життя з єдиною метою – отримати максимальну кількість баблоса, що є концентратом людського страждання. Розмірковуючи про залежність поета від мови, Бродський відзначав, що «зависимость эта – абсолютная, деспотическая, но она же и раскрепощает» [1]. Однак у вампірській діалогії реалізована лише одна частина цієї формули, а друга – про вивільнення – не лише вилучена, але спростовується всім перебігом оповіді. Як видається, послідовна апеляція до творчості Бродського зумовлена саме наполегливим трансльованим Пелевіним сприйняттям мови як в'язниці, що робить пізнання істини принципово неможливим. Сприймаючи ситуацію, коли все у світі – просто текст, письменник, здається, наполегливо заперечує здатність слів відображувати справжні значення та смисли.

З іншого боку, розмірковуючи про ставлення «Я» до слова в поезії Бродського, А. Ранчин зазначає, що воно амбівалентне: «слово одновременно и единственная возможность реализации лирического героя в мире, и надличностная сила, неподвластная «Я», ставящая преграды между ним и реальностью. Не случайно появление в «Разговоре с небожителем» образов клонящейся Пизанской башни, которой уподоблен лирический герой-поэт, и вавилонской башни слов» [11]. Саме так – як перешкоду між людиною та реальністю – Пелевін і сприймає розум «Б», який відповідає за створення картини світу зі слів.

У «Разговоре с небожителем» Бродський звертається до сюжету Книги Йова, герой якої повстав проти Бога, вимагаючи божественної справедливості. Як відомо, запитання ліричного героя залишаються без відповіді. Але у всесвіті Бродського все ж таки є надія на присутність Бога як істоти, що має винятковий і сакральний статус і не залежить від мови та часу навіть при тому, що «вся вера есть не более, чем почта / в один конец» [2, с. 144]. Абсолютно іншу версію подій пропонує Пелевін. В «Empire V» і «Batman Apollo» головний герой постійно розмовляє з «небожителями» (богами з маленької букви називають себе вампіри). Однак поступово Рама з'ясовує, що боги-вампіри, які вважають себе вищою ланкою харчового ланцюжка на землі, насправді не таємні володарі планети, а жалюгідні істоти, повністю занурені у страждання. Більше того, навіть Велика Миша та Бетман Аполло (Боги з великої літери, за словами Озвіріса), заради яких весь світ невимовно страждає, виробляючи баблос, є лише частиною створеної ними фабрики болю, бо й вони існують у просторі розуму «Б». Таким чином створюється картина світу, позбавленого одухотвореного божественного начала.

Опис мови Бродським і Пелевіним зближує сприйняття її як зараженої, вірусної. Так, герой Бродського, протиставляючи себе пушкінському поетові та відмовляючись «жечь глаголом», каже

Богу: «глаголом, исповедью, просьбой, / проклятыми вопросами – той оспой, / которой речь / почти с пелен / заражена – кто знает? – не тобой ли» [2, с. 144]. У свою чергу Рама, опинившись у замку Дракули, дізнається, що вампіри оснастили людський мозок другою сигнальною системою – «языком», що містить «специально встроенные предохранители-баги. Они делают невозможным для человека познание истины» [9, с. 79].

Ліричний герой «Разговора с небожителем» не сподівається почути Бога, але розмовляє з одним з його посланців: «И, кажется, уже / не помню толком, / о чем с тобой / витийствовал – верней, с одной из кукол, / пересекающих полночный купол» [2, с. 149]. Мотив ляльки бога реалізований і у пелевінських романах. Ставши вампіром, людина отримує здатність переходити в Стародавнє Тіло, ставати кажаном. Вирушаючи на церемонію Великого гріхопадіння, Рама-миша летить нічним небом, прямуючи до Хартланду. В останньому романі письменника «Transhumanism Inc.» (2021), що розвиває цілу низку тем і мотивів «Empire V» і «Batman Apollo», цей мотив звучить ще чіткіше. У ролі ляльки виступає всемогутній Атон Гольденштерн – мешканець недосяжного десятого таера, який існує у створеній спеціально для нього симуляції та у прямому сенсі слова є сонцем для мешканців інших таерів. У фіналі роману з'ясовується, що наймогутніший баночник планети – це насправді homo overclocked, тобто максимально розігнаний для збільшення вироблення баблосу людський мозок. При створенні цього образу Пелевін, як і Бродський в «Разговоре с небожителем», використовує пушкінський інтертекст: його Гольденштерн є шестикрилим, як і пророк Пушкіна, а статус героя – Гольденштерн все і сонце баночного світу – відсилає до хрестоматійних характеристик великого класика. Таким чином, якщо ліричний герой Бродського ставить під сумнів існування божественного вісника, то статус пелевінського персонажа не передбачає неоднозначного прочитання: Гольденштерн, який вважає себе богом, досягнувши zenіту, читає напис, з якого дізнається, що він лише штучний банковий інтелект на біоносії.

У вірші Бродського небожитель постає в образі злодія: «...ты отнял все, чем на своем веку / владел я. Ибо созданное прочно, / продукт труда / есть пища вора и прообраз рая» [2, с. 146]. І. Служевська, аналізуючи «Разговор с небожителем», акцентує увагу на тому, що в цьому вірші Бог постає як творець закону втрат (Бог-грабіжник) [12]. Саме ця функція виявляється основною божественною функцією у вампірській діалогії. Згідно з пелевінським міфом, єдине призначення людської цивілізації – вироблення баблоса або агрегату «M5».

Вперше потрапивши на Червону Церемонію, Рама розуміє, яку ціну платять люди за його трансцендентні переживання під час прийому баблоса: «Моей пищей были те самые сны наяву, в которые человек незаметно проваливается много раз в день, когда его взгляд движется по глянцевой странице, экрану или чужим лицам. В каждом человеке распускался алый цветок надежды – и, хоть сама эта надежда чаще всего была бессмысленной, как прощальное “кукареку” бройлерного петуха, ее цветок был настоящим, и невидимый жнец, который несся на моей взмыленной спине, срезал его своей косой» [8, с. 345].

До речі, низка деталей, які мають відношення до ритуального прийому баблоса, також відсилають до тексту Бродського: «Здесь, на земле, / от нежности до умоисступленья, / все формы жизни есть приспособление. / И в том числе / взгляд в потолок / и жажда слиться с Богом, как с пейзажем» [2, с. 145]. У всесвіті Пелевіна прийом баблоса відбувається в спеціальних залах, в оформленні яких дотримуються двох принципів: вони забезпечені кріслами, які фіксують вампірів таким чином, що протягом усієї церемонії ті змушені дивитися в стелю, прикрашену зображенням сонця. Крім того, під час другої фази Церемонії вампіри переживають цілком поза межне відчуття всемогутності та всезнання і зрештою – злиття з вищим. Таким чином, можна говорити про те, що при зображенні Червоної Церемонії Пелевін відтворює основні параметри наведеного фрагмента «Разговора с небожителем».

І, нарешті, аналізовані тексти Бродського та Пелевіна зближує сприйняття страждань як призначення людини. У «Разговоре с небожителем» переживання страждання усвідомлюється як об'єктивний закон буття («...боль – не нарушение правил / страданье есть способность тел, / и человек есть испытатель боли» [2, с. 145]). Згідно з космогонічним міфом Пелевіна, люди були виведені вампірами виключно для того, щоб страждати («Люди не понимают, что постоянно кричат от боли» [9, с. 281]). Більше того, у другій частині діалогії Рама дізнається, що страждання – це доля й вампірів також, оскільки вампіра від людини «отличает лишь то, что его страдание интенсивней и глубже» [9, с. 271].

Таким чином, як показує аналіз, можна говорити про те, що при створенні вампірської діалогії Пелевін послідовно й наполегливо апелює до «Разговора с небожителем» Бродського. Фокус уваги письменника при цьому зосереджений переважно на проблемах взаємовідносин мови (слова), бога та людини. Як видається, актуалізація поетичного інтертексту пов'язана з досить специфічним розумінням Бродським мови й людини як засобу для продовження її існування, що корелює зі сприйняттям цих категорій самим Пелевіним. Крім того, можливо, письменнику близьке сприйняття Бродського як поета, який належав до останнього покоління, що мало

природний зв'язок з великою культурою XVIII і XIX століть, і цікавим є діалог з ним як з представником досимулякрової епохи.

При тому, що Бродський, як було показано, буквально ідолізує слово й мову, трактування цих категорій дослідниками його творчості дуже різняться. І. Служевська вважає, що слово у поетичному всесвіті Бродського «способно объять бесконечность живого, мертвого и бессмертного, человека, вселенной и Бога», а «поэт и язык есть последняя надежда мира, без них обреченного не только на отсутствие голоса, но на отсутствие знания бесконечного о себе самом» [13]. Згідно з Б. Янгфельдом, саме Слово протистоїть ще одній могутній силі в поетичному світі Бродського – Часу: «Против всепоглощающего Времени, ведущего к исчезновению и мира и человека, Бродский ставит Слово» [14]. Проте більш точною видається думка А. Ранчина, який вважає, що ставлення «Я» до слова в поезії Бродського неоднозначне. З одного боку, слово – єдина можливість реалізації ліричного героя, з іншого – воно непідвладне людині та відгороджує його від реальності та Бога [11].

Як видається, амбівалентне сприйняття слова характерне й для автора вампірської діалогії. З одного боку, нездатність слова бути транслятором істинного знання – один з найбільш актуальних меседжів текстів Пелевіна [6, 7]. З іншого, оскільки все зроблено зі слів, письменник виявляється заручником мови, прагнучи передати за допомогою слова те, що неможливо у ньому втілити. Таким чином, виявляється очевидна суперечність між інтересом автора до феномену мови як засобу формування картини світу та прагненням вербалізувати те, для чого немає слів. На шляху до справжнього буття герої Пелевіна так чи інакше відмовляються від слова: вистрілює з авторучки в дзеркальну кулю фальшивого світу Петро Пустота («Чапаев и Пустота»), відмовляється від послуг креативного доводчика Грим («S.N.U.F.F.»), викидає

рукавичку граф Т («Т»), Рама у фіналі «Бетмана Apollo» каже: «Тут, впрочем, слова начинают подводить. Но мне они больше не нужны» [9, с. 511]. Таким чином, Пелевін жорстко протиставляє мову й людину, слово та істину. Інша справа поетичний простір Бродського, де бінарні опозиції схильні до втрати первинної антиномічності.

О. Кравченко, аналізуючи «Двадцать сонетов к Марии Стюарт», розмірковує про ієрархію у відносинах мови та поета й припускає, що ключем-кодом, який пояснює модель їхньої взаємодії, є слово «подяка»: «Особая семантическая оборачиваемость этого слова, когда благо, дарованное мне, становится моей способностью к дарению, совмещает дарителя и одариваемого, слово как дар мне и мой дар» [4]. На думку дослідниці, така парадоксальна логіка є фундаментальною для поезики Бродського: «Я благодарен – дарю благо за готовящееся мне небытие, за пустоту. Пустота, таким образом, благословлена, одарена, чревата словом. Уход в небытие предполагает нечто, существующее за порогом смерти... Шаг через последний предел обеспечивает поэту божественное место «вне» – апофеоз отстранения» [4]. Мотив подяки присутній і в «Разговоре с небожителем»: «Там, наверху – / услышь одно: благодарю за то, что / ты отнял все, чем на своем веку / владел я» [2, с. 146].

Як видається, можна говорити про те, що Пелевіна очевидно приваблює концепція мови Бродського, а також деякі аспекти взаємовідносин мови та людини, людини й бога, реалізовані в його поезії, що пояснює послідовне звернення до «Разговора с небожителем» при створенні вампірської діалогії. Однак якщо в текстах Бродського здавалося б гранично віддалені один від одного полноси мають тенденцію зближуватися аж до повного нерозрізнення, то бінарність мови та істини у всесвіті Пелевіна є жорстко заданою та нерухомою. Можливо, саме це не дає можливості письменнику перетнути «последнюю заставу», оскільки «Тот, кто говорит о мире, должен быть вне его» [5].

Список використаної літератури

1. Бродский И. Нобелевская лекция. URL: <https://lib.misto.kiev.ua/BRODSKIJ/lect.dhtml> (дата звернення 04.01.2022).
2. Бродский И. Разговор с небожителем // Бродский И. Часть речи: Избранные стихи 1962–1989. Москва, 1990. С. 143–150.
3. Интервью Бродского Анни Эпельбуэн // Бродский И. Большая книга интервью. Москва, 2000. С. 95.
4. Кравченко О. Слово и мир (над строками «Двадцати сонетов к Марии Стюарт Бродского») // Вопросы литературы. 1999. № 4. URL: <https://voplit.ru/article/slovo-i-mir-nad-strokami-dvadsati-sonetov-k-marii-styuart-brodskogo/> (дата звернення 04.01.2022).

5. Лотман Ю. М., Лотман М. Ю. Между вещью и пустотой (Из наблюдений над поэтикой сборника Иосифа Бродского «Урания») // Лотман Ю. М. Избранные статьи в 3-х томах. Т. 3. Таллинн, 1993. 304 с.
6. Надозирная Т. В. Деконструкция кода массовой культуры в «Empire V» и «Batman Apollo» В. Пелевина. Русская филология. Вестник Харьковского нац. пед. ун-та им. Г. С. Сковороды: научно-методический журнал. Харьков, 2014. №1-2 (51). С. 130–135.
7. Надозирная Т. В. Пелевин vs Набоков: «S.N.U.F.F.» как ремейк «Лолиты» // Вестник Омского гос. пед. ун-та. Гуманитарные исследования. Омск, 2015. № 3 (7). С. 53–56.
8. Пелевин В. Batman Apollo. Москва: Эксмо, 2013. 512 с.
9. Пелевин В. Empire V. Москва: Эксмо, 2006. 416 с.
10. Пелевин В. т. Москва: Эксмо, 2009. 384 с.
11. Ранчин А. «На пиру Мнемозины»: Интертексты Иосифа Бродского. URL: <https://unotices.com/books-u/122263/1> (дата звернення 04.01.2022).
12. Служевская И. «Разговор с небожителем»: поэтика рационального. URL: <http://www.vavilon.ru/textonly/issue10/sluzhevskaya.html> (дата звернення 04.01.2022).
13. Служевская И. Бродский: от христианского текста – к метафизике изгнания. Звезда. 2001. № 5. URL: <https://magazines.gorky.media/zvezda/2001/5/brodskij-ot-hristianskogo-teksta-k-metafizike-izgnaniya.html> (дата звернення 04.01.2022).
14. Янгфельдт Бенгт. Язык есть бог. Заметки об Иосифе Бродском. URL: <http://maxima-library.org/mob/b/47981?format=read> (дата звернення 04.01.2022).

Надійшла до редакції 23 січня 2022 р.

Прийнята до друку 23 лютого 2022 р.

References

1. Brodskiy I. Nobelevskaya lektsiya. URL: <https://lib.misto.kiev.ua/BRODSKIJ/lect.dhtml> (data zvernennya 04.01.2022).
2. Brodskiy I. Razgovor s nebozhitelem / Brodskij I. Chast' rechi: Izbrannye stikhi 1962–1989. Moskva, 1990. S. 143–150.
3. Intervyu Brodskogo Anni Epelbuen. Bolshaya kniga intervyyu. Moskva, 2000. S. 95.
4. Kravchenko O. Slovo i mir (nad strokami «Dvadtsati sonetov k Marii Styuart Brodskogo»). Voprosy literatury. 1999. № 4. URL: <https://voplit.ru/article/slovo-i-mir-nad-strokami-dvadtsati-sonetov-k-marii-styuart-brodskogo/> (data zvernennya 04.01.2022).
5. Lotman Yu. M., Lotman M. Yu. Mezhdru veschyu i pustotoy (Iz nablyudenyi nad poetikoy sbornika Iosifa Brodskogo «Uraniya»). Lotman Yu. M., Izbrannyye stati v 3-h tomah. T. 3. Tallinn, 1993. 304 s.
6. Nadozirnaya T.V. Dekonstruktziya koda massovoy kulturyi v «Empire V» i «Batman Apollo» V. Pelevina. Russkaya filologiya. Vestnik Harkovskogo natsionalnogo pedagogicheskogo universiteta im. G. S. Skovorodyi: nauchno-metodicheskij zhurnal. Harkov, 2014. № 1-2 (51). S. 130–135.
7. Nadozirnaya T.V. Pelevin vs Nabokov: «S.N.U.F.F.» kak remeyk «Lolityi». Vestnik Omskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. Gumanitarnyye issledovaniya. Omsk, 2015. № 3 (7). S. 53–56.
8. Pelevin V. Empire V. Moskva: Eksmo, 2006. 416 s.
9. Pelevin V. Batman Apollo. Moskva: Eksmo, 2013. 512 s.
10. Pelevin V. t. Moskva: Eksmo, 2009. 384 s.
11. Ranchin A. «Na piru Mnemozinyi»: Interteksty Iosifa Brodskogo. URL: <https://unotices.com/books-u/122263/1> (data zvernennya 04.01.2022).
12. Sluzhevskaya I. «Razgovor s nebozhitelem»: poetika ratsionalnogo. URL: <http://www.vavilon.ru/textonly/issue10/sluzhevskaya.html> (data zvernennya 04.01.2022).
13. Sluzhevskaya I. Brodskiy: ot hristianskogo teksta – k metafizike izgnaniya. Zvezda. 2001. № 5. URL: <https://magazines.gorky.media/zvezda/2001/5/brodskij-ot-hristianskogo-teksta-k-metafizike-izgnaniya.html> (data zvernennya 04.01.2022).
14. Yangfeldt Bengt. Yazyk est bog. Zametki ob Iosife Brodskom. URL: <http://maxima-library.org/mob/b/47981?format=read> (data zvernennya 04.01.2022).

Submitted January 23, 2022.

Accepted February 23, 2022.

Eugene Makhankov, PhD, Senior Lecturer at the Department of the History of Russian Literature in V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: makhankov@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-7972-9029>

Tetiana Skliarova, PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Russian Literature, V. N. Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: tanya.nadozirnaya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8034-6287>

Brodsky's shadow over Pelevin's empire

As has been repeatedly noted by researchers, one of the most important categories of the artistic and aesthetic system of I. Brodsky is the category of language. In a number of poetic texts, articles and essays, the poet reflects on the role of language in the life of a person, and especially of a poet, on the deep interconnection of language and thinking, and comes to perceive it as a timeless, extra-spatial, metaphysical value.

The problem of language as a special sign-conventional system acting as a mediator between the subject and the world occupies a very significant place in the work of V. Pelevin. It seems that it is clearly and poignantly posed in a number of the writer's novels, including in the so-called vampire dilogy, the plot of which unfolds as a literal realization of Brodsky's idea that a person is a means of language to continue its existence. As the analysis shows, the most distinct parallels are revealed by the comparison of the vampire dilogy with a specific text by Brodsky - "A Conversation with a Celestial." It appears that "Empire V" and "Batman Apollo" can be read as a novel adaptation of the plot of Conversation with a Celestial.

At the same time, the central images, collisions and motives of Brodsky's poem are recreated in Pelevin's dilogy. Central to both texts is the image of the mouse-tongue. Moreover, both in Brodsky's poetic universe and in Pelevin's novels, the image of a mouse is directly related to language and poetry.

As the analysis shows, we can say that Pelevin is obviously attracted by the concept of Brodsky's language, as well as some aspects of the relationship between language and man, man and God, implemented in his poetry, which explains the consistent appeal to "A Conversation with a Celestial" when creating a vampire dilogy ... However, if in Brodsky's texts seemingly extremely distant from each other poles tend to converge up to complete nondiscrimination, then the binarity of language and truth in Pelevin's universe is rigidly set and motionless. Perhaps this is what prevents the writer from crossing the "last gate."

Key words: concept of language, intertext, Brodsky, vampire dilogy
